

Γυναίκες μικρές τόσο μεγάλες

«**Α**χ, καλή μου, έχουν περάσει πια σαράντα χρόνια αλλά στο σπίτι μου δεν θα βρεις τίποτα κόκκινο. Το μίσσησα το κόκκινο χρώμα μετά τον πόλεμο. Για μένα όλα μύριζαν αίμα. Ακόμα και τα καθαρά σεντόνια στο κρεβάτι μου μύριζαν αίμα».

Φωνές γυναικών σε μια συνταρακτική συμφωνία που στοιχειώνει τον αναγνώστη: είναι το βιβλίο της νομπελίστριας Σβετλάνα Αλεξίεβιτς, θαυμάσια μεταφρασμένο στα ελληνικά, με τίτλο *Ο πόλεμος δεν έχει πρόσωπο γυναίκας* (εκδ. Πατάκης, μτφρ. Ελένη Μπακοπούλου). Ένα έργο που κινείται μεταξύ προφορικής Ιστορίας και λογοτεχνικής έρευνας αλλά έχει την υψηλή θερμοκρασία ενός μυθιστορήματος.

Πρωταγωνίστριες οι γυναίκες που βρέθηκαν στην πρώτη γραμμή των πιο άγριων μαχών του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ως ελεύθερες σκοπεύτριες, πυροβολήτριες, μηχανουργοί κινητού συνεργείου τεθωρακισμένων, οπλουργοί υπεύθυνες για τον εντοπισμό και τη στοχοποίηση εχθρικών αεροπλάνων κατά τη διάρκεια της νύχτας, λοχίες του τομέα τηλεπικοινωνιών, ασυρματίστριες, υπεύθυνες της Κομμωσολ σε τάγματα τυφεκιοφόρων, υπολοχαγοί φρουράς, λοχαγοί-χειρουργοί, αντάρτισσες... Κι όμως στη λαϊκή συνείδηση και στη συλλογική μνήμη του καιρού τους, η συμβολή τους υποβαθμίστηκε στους παραδοσιακούς ρόλους της νοσοκόμας ή της μαγειρίσσας κι ας είχαν κερδίσει παράσημα και μετάλλια για τα κατορ-

AP PHOTO / MARKUS SCHREIBER

θώματά τους. Ήσαν περισσότερες από 500.000 εκείνες που έσπευσαν στα γραφεία στρατολογίας, άγουρα κοριτσόπουλα που φόρεσαν παντελόνια και έγιναν πολεμικές μηχανές, όμως μεταπολεμικά υποχώρησαν στη σιωπή. Κατέθεσαν τα όπλα τους αλλά και την ταυτότητά τους. Δεν τους δόθηκε η δυνατότητα να υπερασπιστούν τον κόσμο τους, τις λέξεις τους, τα συναισθήματά τους, ούτε καν τη χειραφέτησή τους. Διότι οι άντρες τους, οι Αρχές, οι ιστορικοί της Νίκης, φοβούνταν πως θα

άρχιζαν να διηγούνται έναν άλλο πόλεμο... με υπαρξιακές αγωνίες, με κατακωνιασμένες ευαισθησίες, με αλήθειες αβάσταχτες για όσα έκαναν και όσα είδαν.

Αυτόν τον πόλεμο φωτίζει η Σβετλάνα Αλεξίεβιτς, και αυτές τις γυναίκες -Ρωσίδες, Λευκορωσίδες, Ουκρανές, Τατζικές κ.ά. που επέζησαν- προσπάθησε να εντοπίσει απ' άκρη σ' άκρη στην ΕΣΣΔ και τις συνάντησε ως δημοσιογράφος τότε, στο διάστημα 1976-1985, νικήτριες αλλά ανεξίτηλα τραυματισμένες.

Το βιβλίο της δεν είναι λοιπόν ένας κατάλογος ηρωικών πράξεων με γυναικεία υπογραφή, ούτε μονάχα μια «Γυναικεία Ιστορία του Πολέμου», αλλά κάτι πολύ βαθύτερο. Είναι ένας αναστοχασμός πάνω στη σαρωτική επίδραση του πολέμου στην ανθρώπινη ψυχή. Είναι μια αναγνώριση της μεγαλοσύνης του τσαλαπατημένου, προσβεβλημένου, περιφρονημένου ανθρώπου η οποία σχολιάζει το τότε αλλά και το σήμερα. Ίσως γι' αυτό η κατοπινή νομπελίστρια δεν εντάσσει τις αφηγήσεις αυτών των γυναικών στο αφήγημα του Β'ΠΠ. Ούτε παρεμβάλλει πληροφορίες για τα ιστορικά συμφραζόμενα του «Μεγάλου Πατριωτικού Πολέμου» στις φωνές τους, που εναλλάσσονται στις σελίδες της ξεπλέοντας το αίμα με τη συμπόνια, την ταπεινότητα, την ταραχή και την ανθρωπιά τους.

Ο Πόλεμος δεν έχει πρόσωπο γυναίκας πρωτοκυκλοφόρησε λογοκριμένος το 1985, στα 37 της, και σάρωσε τις πωλήσεις στην ΕΣΣΔ. Το 2004, όταν η χώρα για την οποία μιλούσε είχε διαλυθεί, το βιβλίο επανεκδόθηκε αναθεωρημένο συμπεριλαμβάνοντας τις λογοκριμένες και αυτολογοκριμένες αφηγήσεις. Και το 2017, με αφορμή τα 100 χρόνια από τη Ρωσική Επανάσταση, αναδείχθηκε στο ευρωπαϊκό εκδοτικό προσκήνιο ως φόρος τιμής στη Σοβιετική γυναίκα. «Δεν αγαπώ την εποχή τους», γράφει στα 56 της πια η Αλεξίεβιτς, «όμως αυτούς τους ανθρώπους, τους αγαπώ όλους. Τους θαυμάζω. Είχαν Στάλιν και γκουλάγκ αλλά είχαν και τη Νίκη και το ξέρουν».

